

1 Millaisesta työkalupakista on kyse?

Kielten opettajien sekä kouluttajien suoritusta tai menestystä arvioidaan pääsääntöisesti oppijoita testaamalla (mitä he ovat oppineet) tai tyytyväisyyskyselyillä, joissa arvioidaan sitä, miten tyytyväisiä he ovat oppimiskokemukseen. Vaikka em. palaute on arvokasta, se jättää joitakin merkittäviä avoimia kysymyksiä. Oppijoiden suoritukset tai heidän tyytyväisyytensä eivät voi antaa todellista tai tarkkaa kuvaa kouluttajan asenteen ja menetelmällisten tapojen erityisistä vahvuuksista ja heikkouksista. Kouluttaja tarvitsee tätä tietoa voidakseen arvostaa sitä, missä hän on hyvä, ja pystyäkkeen kehittämään muita puoliaan.

LALI-projektin itsensä kehittämistyökalupakki on tarkoitettu heterogeenisten (maahanmuuttajataustaisten) aikuisryhmien parissa työskenteleville kielten opettajille ja kouluttajille. Työkalupakki auttaa opettajia ja kouluttajia tunnistamaan, mitkä seikat vaikuttavat koulutustilanteeseen prosessin, ei sisällön tasolla. Se myös kehottaa heitä tarkastelemaan ja kehittämään omaa toimintaansa ja strategioitaan tulevien haasteellisten tilanteiden varalta. Videopohjainen työkalu on olennainen osa LALI-työkalupakkisarjaa ja -opetusmetodia, mutta sitä voidaan hyödyntää myös yleisemminkin vastaavilla aloilla työskentelevien ammattilaisten perus- tai jatkokoulutuksessa, koska se tukee kouluttajien keskeisiä taitoja.

2 Miten työkalupakkia tulee käyttää??

Työkalupakkia voi käyttää kahdella tavalla. Sitä voidaan käyttää osana koulutusjaksoa, jonka aikana sitä käytetään kollektiivisesti eli yhdessä harjoitellen. Opettajat / kouluttajat voivat käyttää sitä myös itsenäisesti itseopiskelun välineenä. Molemmissa tapauksissa työkalupakki perustuu samaan viiteen alla esitettävään vaiheeseen. Oppaassa kerrotaan tarpeen tullen, miten työkalupakkia voi varioida riippuen siitä, käytetäänkö sitä ryhmässä vai itsenäisesti.

Yksinkertaisuuden ja helppolukuisuuden vuoksi tässä tekstissä käytetään termiä ”kouluttaja” viittaamaan aikuisopettajiin ja -kouluttajiin, jotka järjestävät erilaisia kieli- ja kirjoitustaidon kehittämiseen tähtääviä opetus- ja oppimisaktiviteetteja.

a) VAIHE 1: Videonauhoitusten tekeminen

Työkalupakin pääominaisuus on saada kouluttajat tutkimaan omia käytänteitään, lähestymistapojaan sekä asenteitaan (l. läsnäolon laatuaan). Siihen tarvitaan hyvä ’oman opetuksen peili’. Videonauhoitukset, jotka on tehty kouluttajan pitämien sessioiden aikana, toimivat parhaiten tällaisena peilinä, sillä niissä kouluttaja näkee itsensä toiminnassa / kouluttamassa. Jotta saataisiin aikaiseksi parhaimmat mahdolliset nauhoitukset, olisi hyvä, että tässä työkalupakissa esitetty teoreettinen kehys vaikuttaisi mahdollisimman vähän nauhoituksiin. Tästä syystä kouluttajien olisi hyvä nauhoittaa sessio ennen tämän työkalupakin lukemista. On suositeltavaa nauhoittaa kokonainen sessio, joka edustaisi kouluttajan tavanomaisia käytänteitä.

KOULUTUKSISSA

Koulutustilaisuuksia voidaan käyttää myös koenauhoituksen tekemiseen session aikana. Nauhoitusta voidaan katsoa yhdessä ja samalla tarkastella mahdollisia virheitä / haasteita ja keskustella siitä, miten niistä voi selvitä.

Jos kouluttajien halutaan tekevän omia nauhoituksia kahden session välillä, on pidettävä huoli siitä, että he saavat riittävästi aikaa nauhoitusten tekemiseen.

b) VAIHE 2: Työkalupakin käsitteisiin tutustuminen

Seuraavassa vaiheessa tutustutaan muutamiin käsitteisiin ja malleihin, jotka liittyvät onnistuneeseen opetustilanteeseen ja hyvään oppimiskokemukseen. Näiden käsitteiden ymmärtäminen ennen lomakkeisiin

vastaamista on tärkeää (ks. luku 5), sillä osa käsitteistä saattaa olla uusia tai joitakin teknisiä termejä voidaan käyttää tässä manuaalissa eri tavalla kuin jotkut muut tutkijat niitä käyttävät. Käsitteistö kattaa kolme osaa:

- AIKUISOPPIJOIDEN ERITYISPIIRTEET JA AIKUISOPPIMISEN AKTIIVISET ELEMENTIT
- KOULUTTAJAN KOMPETENSSEISTA HUOMION KOHDENTAMISEEN
- LALI:N PEDAGOGISET ORIENTAATIOT (L. HUOMION KOHDENTAMISEN OSA-ALUEET)

KOULUTUKSISSA

Jotta koulutustilanteissa mahdollistettaisiin alhaalta-ylös (bottom-up) -lähestymistapa, on suositeltavaa, että ”aktiivisia elementtejä” tarkasteltaisiin interaktiivisesti. Esimerkiksi ”aikuisoppijoiden erityispiirteitä” sekä ”onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä” voidaan aikuiskoulutuksessa miettiä yhdessä. Tähän tehtävään voidaan soveltaa Thiagin¹ ”Hello game” -aktiviteettia: muodostetaan kolme pientä ryhmää, joista jokainen saa yhden alla olevista kysymyksistä:

- a) Mitkä piirteet erottavat aikuisoppijat lapsista?
 - b) Mitkä asiat vaikuttavat onnistumisiin aikuiskoulutuksessa?
 - c) Mitkä ovat arvostetuimmat kykyt aikuiskouluttajana?
- Ryhmille annetaan 15 minuuttia pienryhmätyöskentelyyn, ja sen jälkeen jokainen ryhmä esittelee viiden minuutin aikana pohdintojaan. Uusia ideoita voidaan lisätä esimerkiksi (fläppi)taululle koko ryhmän kanssa käydyin keskustelun aikana.

¹ Aktiviteetin peruskuvauksen englanniksi löytyy osoitteesta <http://thiagi.net/archive/www/game-hello.html>.

c) VAIHE 3: Omien näkemysten ja odotusten tarkastelu

Käsitteistöön perehtymisen jälkeen kouluttajat vastaavat arviointilomakkeisiin, joiden tavoitteena on saada selville kouluttajien mielikuvat (l. representaatiot) ja ajatukset esitetyistä käsitteistä. Tässä kohtaa tarkastelun kohteena on kaksi perspektiiviä. Toisinaan lomake keskittyy siihen, mikä on kouluttajan mielestä tärkeää, esimerkiksi onko tärkeää saada osallistujat nauramaan. Toisinaan huomionkohteena on se, mitä kouluttaja ajattelee itsestään, esimerkiksi: ”Saan osallistujat usein nauramaan.” Jossain tapauksissa voidaan havaita selkeitä eroavaisuuksia näiden kahden hieman erilaisen perspektiivin välillä: kouluttaja voi ajatella, että on tärkeää saada oppijat nauramaan, mutta todellisuudessa hän harvoin tekee niin. Tällaisia eroavuuksia ei pidä tulkita virheinä, vaan mahdollisuuksina tarkastella sitä, miksi sellaisia esiintyy.

KOULUTUKSISSA

Koulutussessiossa voidaan tarkastella ryhmässä kouluttajien käsityksiä omasta itsestään luovasti siten, että heitä pyydetään piirtämään omakuvansa ja liittämään siihen omat taitonsa ja vahvuutensa sekä myös heikommat puolensa roolissaan kouluttajana.

d) VAIHE 4: Omien käytänteiden analysointi videonauhoitusten pohjalta

Täytettyään alustavat lomakkeet kouluttajat katsovat omat videonauhoituksensa ja tarkastelevat niiden avulla samoja huomion kohdentamisen osa-alueita, joita jo tarkasteltiin. Alustavista lomakkeista poiketen kouluttajalla on nyt edessään nauhoitus todellisesta tilanteesta, jonka pohjalta hän voi vastata kysymyksiin. Videon katselun jälkeen täytettävässä lomakkeessa kaikki elementit ovat kuvailevia ja kannustavat osallistujia löytämään ”näkyviä todisteita”, jotka

vastaavat väittämiä, kuten ”Saan osallistujat nauramaan”. On erittäin tärkeää, että kouluttajat eivät suhtaudu toimintaansa kielteisesti, vaikka he näyttäisivät toimivan omien odotustensa vastaisesti. Tämä vain johtaisi turhaan häpeään tai itsesyytelyyn, eikä myönteiseen oppimiskokemukseen. Työkalupakin tarkoituksena on kannustaa kouluttajia omaksumaan myönteinen uteliaisuuden asenne.

KOULUTUKSISSA

Jostyökalupakkia käytetään yhdessä, tarvitaan erityisiä varotoimenpiteitä, jotta kokemuksesta ei tule kielteinen. On suositeltavaa, että kollegoiden videoita katsotaan pienissä 3–4 hengen ryhmissä. Palautetta voidaan antaa ryhmässä vapaamuotoisesti tai lomakkeiden avulla, jotka on muokattu kyseisten videoiden arviointiin sopiviksi.

e) VAIHE 5: Omien näkemysten ja todellisuuden vertailu sekä mahdollisten kehittämistä vaativien osa-alueiden tunnistaminen

Työkalupakin päätavoite on auttaa kouluttajia tunnistamaan pedagogisia osa-alueita, joissa he toivovat kehittävänsä esimerkiksi taitojaan ja näkemyksiään. Joillakin kouluttajilla saattaa olla varsin tarkka ja objektiivinen tietämys omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan sekä tietoisuus omasta opetustyylistään, mutta he ovat vähemmistössä. Suurimman osan ajasta emme ole tietoisia omasta käytöksestämme, ja mielenkiintoisia ristiriitoja voi esiintyä sen välillä, mitä ajattelemme tekevämme, mitä luulemme, että meidän pitäisi tehdä ja mitä oikeasti teemme. Työskentelytavan tarkoitus ei ole tarkastella näitä eroavaisuuksia kielteisestä näkökulmasta (Miten huonosti tunnenkaan itseni!), vaan nähdä ne arvokkaana informaationa, joka voi auttaa tulemaan tietoiseksi aiemmin piilossa olleista osa-alueista.